

KAYBOLAN KÜLTÜR DEĞERLERİMİZ VE TOPLUM(4)

Din'den Ve Kur'an'dan Uzaklaştık

İslâm ve Kur'an bizim hayat kaynağımız. Âdeta gizli bir el bizi bunlardan yavaş yavaş uzaklaştırdığı için farkına bile varamadık. Dinî duyguların zayıflaması bizde Osmanlı Dönemi'nde başladı. Ne olduysa Tanzimat'tan sonra batılılaşma hareketi ile oldu. Biz ta başından beri batılılaşmayı yanlış anladık. Aslında Akif'in dediği gibi, batılılaşma sadece batının ilmini ve teknolojisini almakla yetinilmeli idi, ama biz öyle yapmadık yine Akif'in dediği gibi: "Ey Âlem-i İslâm'ın baş tacı büyük Türkiye! Mukaddesatı unuttun, Avrupa diye diye" bunu yaptık. Biz Avrupa'nın ilim ve tekniğinden ziyade onların yaşantısını örf ve âdetlerini aldık. Bu zamanla o hâle geldi ki, muasır milletler seviyesine çıkmak için din değiştirmeyi teklif edenler bile oldu. Kılık-kıyafetten tutun da, evlere ayakkabı ile girmek ve Noel kutlamalarına katılmaya varıncaya kadar her hâlimizi onlara uydurmaya çalıştık.

Bir zamanlar muhafazakâr ke-

simin büyük tepkisini çeken evlere ayakkabı ile girmek bir moda ve ilerçilik alameti gibi idi. Bereket versin hijyen kuralları dikkate alınarak bu âdetten kurtulduk. Sağ ve muhafazakâr kesimden çok meşhur bir zatın, bir gün bizim eve ayakkabısı ile girip hatta bu ayakkabı ile namaz kılışına tanık olmuşum. O zat hakkında kötü düşünülmesini istemediğim için bu ismi açıklamak istemiyorum.

Dinî duygulardan uzaklaşmamızın en büyük sebeplerinden birisi de lâiklik dayatması idi. Bu hareket tek parti döneminin son bulmasından sonra bile yıllarca devam etmişti.

Bir zamanlar bir Alman Devlet Başkanı

Türkiye'ye gelişinde misafire, İstanbul'da tarihî yerler gezdirilirken, zamanın İstanbul valisi misafire mihmandarlık eder. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, pardösüsü kolunda camii dışında bekler. Aslında protokol gereği camiyi Cumhurbaşkanı'nın gezdirmesi gerekir. Bir gazeteci Cumhurbaşkanı'na bunu neden yapmadığını sorunca o buna: "Ben lâik Türkiye

Dr. Mehmet
Ali UZ

Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı-
yım, camiye giremem" der.

O zamandan günümüze köprü-
lerin altından çok sular aktı, anla-
yışlar değişti. Camiye girmek şöyle
dursun bir cumhurbaşkanımız cam-
iide Kur'an-ı Kerim bile okudu.
Böyle olunca ülkeye irtica mı girdi,
yoksa şeriat mı geldi?

1970'li yılların başında Türk
Ceza Kanunu'ndan 141 ve 142.
maddelerinin kaldırılması tartış-
maları yapıyordu. Konya Barosu
konu ile ilgili bir panel düzenle-
mişti. Ben de bu panele konuşmacı
olarak katılmıştım. Ben konuş-
mamda 141-142. maddelerle bir-
likte 163. maddenin de birlikte kal-
dırılması konusuna temas etmiş-
tim. Bu konuşmam o zamanlar bir
İstanbul gazetesinde büyük haber
olarak verilmişti. O zamanlar koca
koca profesörler 163. madde kal-
karsa ülkeye irtica ve şeriat gelir
iddiasında bulunuyorlardı. Zamanla
her üç madde de kaldırıldı. Ama
memlekete ne irtica geldi ve ne de
şeriat...

1950'den sonra Demokrat Parti
zamanında, ezan Türkçeden Arap-
çaya çevrildi. İmam-Hatip Okulları
yaygın hâle gelmesine rağmen din-
de ve muhafazakârlıkta gelişme
olmadı. Zahirde böyle görünse de
durum böyle değildi. Araştırmalar
da bunu böyle gösteriyordu.
1950'de kansız büyük bir değişik-
lik oldu. Tek parti dönemi kapan-
dı, ama tek parti zihniyeti son bul-
madı. Her ne kadar Demokrat Parti
iktidar olduysa da muktedir ola-
madı. Aynı zihniyet ve baskılar bu
dönemde de devam etti. On yılda
bir nesil yetişebilirdi. Devam eden
millî ve manevî değerlerdeki zafiyet
devam ettiği için bu dönemde
yetişen gençlik on sene sonra dev-
lete ve iktidara karşı ayaklandırıl-
dı. Menderes, yanında olan bir-iki
bakan dışında yalnız bir adamdı.

İmam-Hatip Okullarını açan Celal
Yardımcı bile İmam-Hatip düşma-
nı idi. Bunu da başka bir zaman
anlatırım. Düşünebiliyor musu-
nuz, o dönemde iki yüz-üç yüz ka-
dar öğrencisi bulunan İlahiyat Fa-
kültesi dışında bütün gençlik isya-
na öncülük etti. Darbe heveslileri
millî-manevî değerlerden mahrum
olan bu gençleri kullanarak 1960
darbesini yaptı. Bu darbeler ce-
zalandırılmadığı için Türkiye'de
darbeler dönemi başladı. Kültürel
ve millî-manevî değerlere gereken
önem verilmediği için de bu günle-
re gelindi. Biz genel durumu bı-
rakıp, muayyen bir kesimi örnek al-
mayı bırakmalıyız. Bunun için ha-
taya düşünüyoruz.

Kur'an'dan uzaklaşmamızın
hikâyesi daha da acı. Abdullah Âtîf
Tüzüner, Osmanlı Dönemi'nde
neşrettiği bir makalesinde top-
lumda bozulmanın zaman içeri-
sinde okullarda Kur'an derslerinin
azaltılmasına bağlar. Biz onun bu
makalesini Akademik Sayfalar'da
da neşretmiştik.

Cumhuriyet Dönemi'nde harf
inkılâbından sonra Kur'an, Arap
harfleri, Osmanlıca ve din eğitimi
yasaklandı. Bunu yapanlar ceza-
landırıldı. Bir yakınımın bizzat ya-
şadığı ve anlattığı bir olay son de-
rece ilgi çekici... Bizim mahallede
komşumuz olan Kadayıfçı Ho-
ca'nın Yaka'da da bahçesi vardı.
Hoca, Yaka Camii'nin imamlığını
da yapar. Bu arada mahallenin ço-
cuklarına Kur'an-ı Kerim öğretir.
O zamanlar Kur'an eğitimi yasak
olduğu için camiinin kapısına öğ-
rencilerden birini gözcü olarak ko-
yarlar. Jandarma uzaktan görü-
nürse haber verilir, cüzler
Kur'an'lar ortadan kaldırılır, ço-
cuklar da pencereden veya arka ka-
pıdan uzaklaştırılır. Bir gün jan-
darma yoldan değil de bahçe arala-
rından camiye gelir. Böylece öğ-

renci içeriye haber veremez ve jandarma hocayı suçüstü yakalar. Jandarma suç aleti olarak ne bulduysa bir çuvala doldurur. O ağustos sıcağında çuvalı hocanın sırtına yükleyip karakola götürürler. O zamanlar karakol, Meram'da eski otobüs durağının hemen arkasında bir barakada idi. Birkaç çocuk da jandarmaların arkasından gidecek olanları seyrediyor. Hocanın içeriden, "Ben ne yaptım da dövüyorsunuz" diye sesi gelir. Böyle takibata uğrayan, karakollarda dövülen hoca sayısı hiçte az değildi. Hacı Veyis Efendi de defalarca karakola götürülmüştü.

Biz bir zamanlar kırk-elli bin kelimelik bir imparatorluk diline sahiptik. Dilde tasfiyecilik ve öz Türkçecilik cereyanı başladıktan sonra, dilimizden bütün Arapça ve Farsça kelimeler atıldı. Bizim dilimizde Kur'an'da geçen sokaktaki vatandaş tarafından bile kullanılan binlerce kelime böylece atılmış oldu.

İngiltere gibi büyük devletler, ders kitaplarını elli-atmış bin kelimelik bir lügatçe ile yazarken, biz ders kitaplarını beş-altı bin kelimelik bir lügatçe ile yazdık. Bugün gençlik bin kelimelik bir lügatçe ile düşüp kalkıyor. Onun için de, değil seksen, yüz senelik kitapları okuyup anlamak şöyle dursun, yirmi beş-otuz yıl önce basılan kitapları bile okuyup anlayamıyor.

Zaman zaman üniversiteli gençlerden ziyaretime gelenler olur. Geçenlerde üniversite mezunu bir genç ziyaretime gelmişti. Kitapları karıştırırken Peyami Sefa'nın, "Doğu Batı Sentezi" isimli kitabı dikkatini çekti. Kitabı alıp yanına oturdu, bir sayfa kadarını okudu. Sonra genç, başını kaldırıp bana: "Hocam ben bu kitaptaki kelimelerin yarısından fazlasının anlamını bilmiyorum" demişti. Kitabın

basım tarihini gösterdim, kitap otuz yıl önce basılmıştı. Ne hâle geldiğimizi görüyorsunuz.

Televizyonlara bakıyorum öyle anlı şanlı profesörler uydurma kelimelerle âdeta bir birleriyle yarışıyorlar. Biz bir zamanlar savcıya müdde-i umumi diyorduk. Sonra savcı kelimesini kullanmaya başladık. O zamanlar hâkim yerine de yargıç demişlerdi, bu tutmadı. Şimdi resmî literatürde hâkim kelimesi kullanılıyor. Bakıyorum adamlar hâkim kelimesini değil de hâlâ yargıç kelimesini kullanmaya devam ediyorlar.

Biz bir zamanlar Kur'an ile öyle iç içeydik ki Kur'an'da geçen birçok tabiri günlük konuşmalarımızda da kullanıyorduk. Bir iki örnek vermek isterim. Meselâ iki iyilik bir araya geldiğinde: "Nurun alâ nur" , bir güzellikle karşılaştığımızda: "Hâzâ min fazli Rabbi" , geniş bir alandan bahsederken: "Arzulvahi vâsia", doğru yol için: "Sırat-ı müstakim" tabirlerini kullanırdık. Bunları hep babamın arkadaşlarından işitirdim. Biz önceleri noter yerine de: "Kâtib-i âdil" derdik, bu da Kur'an'dan alınma idi.

Şairlerimiz de şiirlerini Kur'an âyetlerinden bölümlerle süslerlerdi. Meselâ Ziya Paşa bir beyitinde: "Zalimlere bir gün dedirir kudret-i mevlâ/ Tallahi lekat âserekellâhu aleynâ" der. Ruhî-i Bağdadî de: "Sanma ey hâce ki senden zer-ü sim isterler/ Yevme la yenfau da kalb-i selim isterler" yani sanma ey hâce ki senden ne altın ne gümüş isterler 'hiçbir şeyin fayda vermediği günde' senden selim kalp isterler, der.

İstiklâl Marşı Derneği Konya Şubesi, çok güzel bir çalışma yapmış. Kur'an'da geçen ve dilimizde kullandığımız 13 bin civarında kelime tespit etmiştir. Hemen hemen biz bunların hepsini dilimiz-

den attık. Ama hâlâ kullandığımız kelimeler var. Kur'an'da kavlişâir ve kavlikâhin tabirleri kullanılır. Kelimenin çoğul şekli şura, Kur'an'da bir surenin de adıdır. Bunun gibi yine şura ve istişare kelimelerini az da olsa zaman zaman kullanıyoruz. Yine şura da Kur'an'da bir surenin adıdır, kalem kelimesi de böyle. Şimdi şura ve istişare yerine "çalıştay" kelimesi kullanılıyor. Çalıştay karşılığını sol kesim uydurdu, sağ sahip çıktı. Biraz şuur, biraz haysiyet diyoruz.

Raflarda. Kur'an torbalarında asılı okunmayan Kur'an'lar garip ve öksüzdür. Her Müslüman evinde Kur'an okunmalı, Kur'an okumayı bilmeyen Müslüman olmamalı. Kur'an okumayı öğrenmek hiç de zor bir iş değildir. Günümüzde bol imkânlarla sahibiz, ama maalesef bundan istifade edemiyoruz. İşte Kur'an'dan kopuşumuzun acı hikâyesi böyle oldu.

Günümüze bakarsanız her köşe başında kız-erkek Kur'an kursları açıldı, İmam-Hatip Okulları yaygın hâle geldi ve öğrenci sayısı arttı. Açılan İlahiyat Fakülteleri'nin sayısını bile bilmiyoruz. Günümüzde buna rağmen en dindar ailenin çocukları bile deist veya ateist oluyor. Gerçekten bunu anlamak mümkün değil.

Üç nesildir çok iyi tanıdığımız bir aile vardı, bir akşam onlara gitmiştik. Anne-baba namazlarını kılıyorlardı. Bir ara evin on dört yaşındaki oğlu ile sohbet daldık. Neden icap ettiyse ben bir ara çocuğa: "Siz muhafazakâr bir ailesiniz" deyince çocuk bana: "Hayır biz muhafazakâr bir aile değiliz, ben sosyal demokrat ailenin ateist bir çocuğuyum" demesin mi, âdeta şok oldum. Hâl böyle olunca demek ki, aile de çocuğa hiç dini eğitim verilmemişti. Aile sağ bir partiye karşı düşmanca hisler besliyordu. Demek ki hep evde siyaset

konusulmuş, din eğitimi ihmal edilmişti. Bu olayda toplumun nereden nereye geldiğinin açık bir göstergesi değil mi?

Yardımlaşma Duygusu Yok Oldu

Toplum ayakta tutan en büyük güçlerden birisi de toplumdaki yardımlaşma duygusudur. Yardımlaşma duygusu günümüzde çeşitli sebeplerle büyük zaafa uğradı. Meselâ yüksek katlı binaların yapılması, mahalle kültürümüzü yok etti. Eskiden insanlar birbirini tanıır, olan olmayana verirdi. Şimdi bu uygulama tamamen ortadan kalktı. Akraba ve komşu münasebetleri kesintiye uğradı. Şimdi aynı apartmanda oturan insanlar bile biri birini tanımıyor. Eskiden yaygın olan bayramlaşma âdetimiz de ortadan kalktı. Yine eskiden gidilemeyen eş-dost telefonla aranıp hâl-hatır sorulurdu. Şimdi insanlarımız bu işi de toplu bir mesajla halletmeye başladı. Günümüzde işi olup çalışanların bile zaman zaman yardıma ihtiyaçları oluyor. Hele bu her şeyin pahalandığı dönemde... Her gün her şeye üst üst zam geliyor. Böyle insanlara resmi kurumların bile ulaşması mümkün olmuyor.

Atalarımız yardımlaşma işini öyle zirveye taşımışlardı ki, yardım alan rencide olmasın diye sadaka taşlarını devriye sokmuşlar. Camii ve çeşme köşelerine konulan ortası oyuk sadaka taşlarının içine ihtiyacı olanlara yardım yapacak olanlar yardımlarını buraya koyar, ihtiyacı olanlar da bu sadaka taşlarından günlük ihtiyaç kadarını alır fazlasına dokunmazlardı. Bu uygulama asırlarca devam etti. Günümüzde bunu uygulamak mümkün değil. Şimdi çeşmelerde ve şadırvanlarda musluk bile dayandırmıyoruz, bunları çalıp gidiyorlar. İnsanlar bu hırsızlığı engelleme bil-

mek için demirlerle muslukları sabitleyerek bunları korumaya çalışıyorlar. Hırsızlara yollarda mazgal üzerindeki demir bile dayanmıyor, bakıyorsunuz bu demirler yok olmuş. Elli-atmış yıl önce sokak kapılarını bile kilitlemeye ihtiyaç duymazlardı. Ne hâle geldiğimizi buradan anlayabilirsiniz.

Meşhur bir atasözümüzde de: “İyilik et denize at, balık bilmezse Hâlik bilir” denmiyor mu? İnsanlara yardım ve iyilik etmek insanlık icabıdır. Mevlâna’da bu konuda: “İyilik aradın mı, insanda kötülük kalmaz” der.

İslâm’da yardım sadaka ve ih-san olarak adlandırılır. Her Cuma günü hatibin hutbeden inmeden önce okuduğu ayet-i kerimede Cenab-ı Hak: “Şüphesiz ki Allah; size adaleti, iyilik yapmayı ve yakınlarınıza yardım etmeyi, buyurmakta; fahşadan, münkerden ve azgınlıktan men etmektedir. İyice anlayıp tutmanız için size öğüt veriyor” buyurur.

İslâm iyilik etmeye önce yakınlarından başlamaya büyük önem verir. Günümüzde anne-babalar bile ya kendi başlarına müstakil bir eve veya huzur evlerine terk ediliyorlar. Anne-baba hayatları boyunca beş-on evlâda bile baktığı hâlde bu kadar evlât bir anne-babaya bakamıyor. Ne kadar acı değil mi?

Halk arasında bir hikâye anlatılır. Hikâyelerimiz de bile bir incelik ve zarafet hâkim, insanlara ders verir. Vaktiyle adamın birisi annesi yalnız kalınca evine getiriyor. Ona da yemeğini kendi yediği kaplardan veriyormuş. Bir gün yaşlı kadının yemek yediği tabağı yere düşürüp kırıyor. Bu hâle adamın karısı çok sinirleniyor. Karısının da teşvikiyle adam, annesinin yemeğini bir tahta çanakla vermeye başlıyor. Adam bir gün oğlunu bir ağacı oy-

Sadaka taşı

makta olduğunu görüyor. Ne yaptığını sorunca çocuk safiyane: “Siz ihtiyarlayınca size yemek vermek için tahta çanak oyuyorum” der. Adamın akli başına geliyor ve o günden sonra annesinin yemeğini kendilerinin yediği kaplarla vermeye başlıyor. Bu dünya “Etme bulma dünyasıdır.” İnsan zerre kadar kötülük yaparsa cezasını, zerre kadar da iyilik yaparsa da mükâfatını bulur.

Eskiden en uzak akrabalar bile korunup-gözetilir, kimsesiz kalmışlarsa bunlara bakılır, yalnızlığa terk edilmezlerdi. Günümüzde anne-babalar bile sokağa terk edilebiliyor. Bu acı durum maalesef bir türlü önlenemiyor. Çoğu evlât kedi ve köpeklerine verdiği önemi anne ve babalarına veremiyor. Ne kadar üzücü bir olay...

Bunun için Peygamber Efendimiz: “Sevabı en çabuk olan taat yakın akrabaları gözetmektir” buyururlar. Peygamber Efendimiz bir hadisi şeriflerinde de: “Kıyamet günü müminin serinleyeceği gölgelik verdiği sadakadır” buyurur.

Genel anlamda Peygamber Efendimiz: “İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır” buyurur.

Hazırlayan:
Ahmet
ÇELİK

ASAR-I ATİKA-I MİLLİYEMİZ NASIL MAHV OLUYOR

Bunu anlamak için vilayatta (vilayetlerde) iki sene zarfında hatta bazı yerler için iki defa aynı mahalleri dolaşmak, aynı mebaniyi (binaları, yapıları) ziyaret edip fotoğraflarını almak ve mebani dâhilinde (bina içlerinde) aynı eşyayı nazar-ı teftişten geçirmek kifayet eder. Atide (geçmişte) ki birkaç misal (örnek) vuku bulmakta olan ahvali müesseseyi (kurumunun durumunu) gözlerimizin önüne getirebilir:

GEBZE

Mimar Sinan binası olan Gebze Camii şerifi kendisinin, Yavuz Sultan Selim zamanında Mısır'da vali iken oradan camii mezkûr için getirdiği giran-baha eşya meyânında dört tunç fenerden üçü bundan iki sene evvel sirkat olundu (çalındı). Üzerlerinde mulukü Mısıriyeden (mısır Sultanlarından) Sultan Kansu Gavri'nin ismi yazılı idi. Sirkati (hırsızlığı) haber alınca gümrüklere ve zabıtaya tevdi olunmak üzere fotoğraflarını Evkaf Nezareti'yle sair lazım gelen yerlere takdim etmiş idim. Tabii bu-

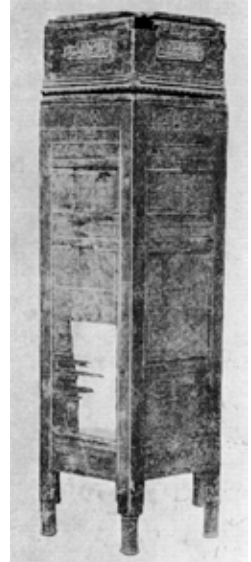
lunamadılar. Ve şimdi de unutuldu gitti. Kim bilir hangi müzeye yahut antikacı mağazasına dahil olmuştur. Fevkalade kıymetli eşya idi. Bir daha yerine konmaz! (Resim:1)

Yine mezkûr camii şerifte fil-dişi ve abanoz işlemeli Mustafa Paşa tarafından bilhassa Mısır'da Mimar Ahmet Usta'ya yaptırılmış iki adet Mushaf-ı şerif sandukçası çürüyüp durmaktadır. (Resim: 2)

Cevamii şerifede ve türbelerde bu gibi eski fener ve şamdanlar elan kesretle (şimdi çokça) görülür. Bunların bazısı Mısır ve Şam ve diğerleri El-cezire masnuat-ı nefise ve nadiresinden olup tehlikede oldukları erbab-ı merakın (meraklı kimselerin)

(Resim:1)

(Resim:2)

malumudur. Mesela bir tarihte Niksar'da bir camii şerifte böyle iki şamdanın mütevellî tarafından müzayedeye (açık artırma yoluyla satılmaya) konulduğunu bir gayyur (gayretli) zabıt (subay) İstanbul'a telgrafla ihbar ettiğinden Evkaf Nezareti'ne (Vakıflar Bakanlığı'na) bi'l-müracaat şam-

۳ — نیکسارده مزایددهن قورتاریلان برشعدان

(Resim:3)

تارامانده سلطان خاتون مدرسه سنک خراب اولقده بوتونان مزین قاییس

(Resim:4)

danlar kurtarılmış idi. (Resim: 3)

SİVAS

Sivas şehri kenarında 629/1231 tarihinde Selçukiler tarafından inşa olunup “**Şahne Kümbedi**” namıyla meşhur olan türbe-yi latifenin muhafazası için 4-5 bin kuruş tedariki kabil olamadığından güzel bina bundan beş sene evvel kâmil münhedim (tamamen yıkılmış) oldu. (Resim: 4)

Enkazından birkaç parçası Sivas Mektebi İdadisi (lisesi)'nde hıfz olunuyor (korunuyor).

ILGIN

Böyle kümbetler Anadolu'da pek çoktur. Hemen hepsi başka başka tarzlarda olduğundan usulü atika-yı mimariyemiz için pek mühimdirler. Ezcümle Ilgın'da **Bedreddin Türbesi** pek az masrafla hüsnü muhafaza etmek (iyi korumak) mümkün iken metruk kaldığı (terk edildiği) için bu da

۵ — نیکسارده یقیلمه مائل بر توبه قیستار

(Resim: 5)

yıkılmaya mahkûmdur. (Resim 5)

Niğde’de 745/1344 tarihinde inşa olunmuş gayet latif bir türbe dahi aynı haldedir. (Resim 5.b)

KARAMAN

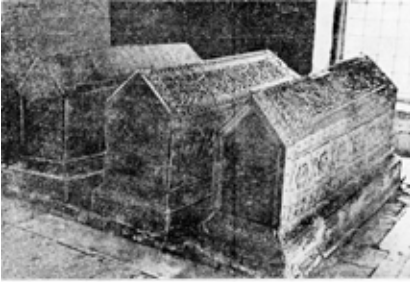
Anadolu’nun merkezinde Konya, Karaman, Niğde ve Kayseri havalisi en çok mebaniyi nefiseyi (güzel binalar) muhtevi olup buralarda vukua gelmekte olan tahribatın her bir tasavvurun fevkindedir (üstündedir). Karaman’a beş defa gittim. Orada en ziyade sevdiğim “**İmaret**” tesmiye olunan (isimlendirilen) bina olduğundan ilk evvel orayı ziyaret ederdim. Ne ali (yüce) bina!.. Kubbesi ve takları tekmil (tamamen) kesme taştan yapılmıştır. Fevkani bir dairesi de vardır.

Yanı başında Karaman oğlu **İbrahim Beyin Türbesi** bulu-

nuyor. Bu ebniye (bina, yapı) memleketin kenarındadır. Harimi (içi) ve bahçesi velhasıl dört tarafı eşhasa (şahıslara) satılmış diyorlar. Koca bina bir sığıntı gibi ortada kalmış. Üç dört yüz lira sarf olunsa muhafazası mümkündür. Hatta şu halde iken bile bir bekçi konsa birçok vakit daha böyle gider.

Evvelleri bir fakir ihtiyar oraya sığınmış oturur ve türbeyi rızaen lillah (Allah rızası için) muhafaza ederdi. Geçen yaz gittiğim zaman ihtiyarın vefat ettiğini söylediler. Filvaki türbenin kapısını açık görünce içinde ne olup geçtiğini daha girmeden arkadaşşıma anlattım. O müzeyyen alçı mezarlar adeta kazma ile gadirane bir surette kırılmış ve yıkılmış idi. (Resim 6, 7). Kapı yaptırılmasını kaymakama rica ettim.

Yine Karaman’da selatini al-i Osman’dan cennetmeken Sultan Murat han’ın ilk kerimeleri ve Karaman oğlunun zevce-i muhteremesi Sultan Hanım namına

(Resim: 6)

(Resim: 7)

(Resim: 8)

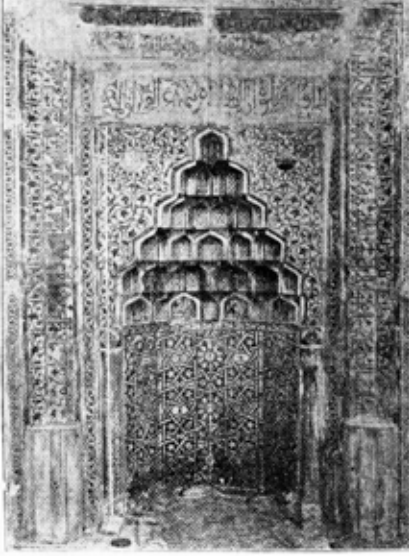
783/1468'de inşa olunup “**Hatuniye medresesi**” tesmiye edilen binayı nefisin derun ve biruni günden güne harap olmaktadır.

KONYA

Konya bu gibi sadmata (yıkıma) en ziyade maruz olan mahaldir. Beyhekim Camii şerifinin uğradığı felaketler belki Konya'da bile bilenler azdır. Geçen

sene Meclis-i Millimiz Konya mebuslarının teklifi üzerine orası için 1500 kuruş tahsisat verdi. O canım emsalsiz çini mihrabın yerine samanlı çamurdan bir mihrap kaim olmuş idi. (Resim: 9.10.11)

Fakat tahribat bununla da kalmayıp dehlizdeki kapıların çinili tezeyinatı ve işleme kanatları da bir takım eyd-i mel'unenin (melun ellerin) duçar-ı ihtirası

۹ — قویده پاك حكيم جامع شريفك همراي وقتيله پر حانده ایدی

(Resim: 9)

۱۰ — قویده پاك حكيم جامع شريفك همراي نيكه مه ایزن قو حانده ایدی

(Resim: 10)

۱۱ — قویده پاك حكيم جامع شريفك همراي شیمدی پر حانده ایدی

(Resim: 11)

۱۲ — قویده پاك حكيم جامع شريفكده کی دهلیزقا پستك اسی حالی .

(Resim: 12)

(Resim: 13)

(Resim: 14)

(Resim: 15)

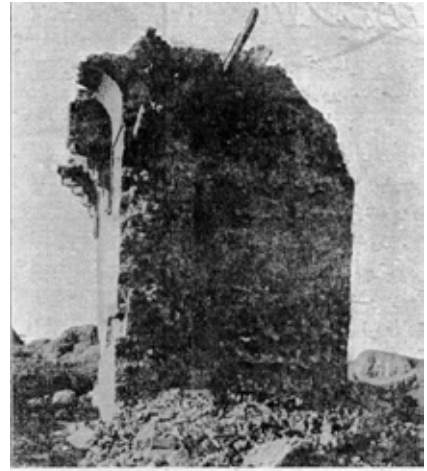
olmuştur. (Resim: 12-13). Şimdi caminin içi bir yangın mahalli gibidir. Hatta seccadelerde çalındı.

Konya Surları'yla saraylarının ihtişamı fevkaladesine bir nişane olarak "Alaaddin Köşkü" namıyla bir al-i şahnişin kalmıştı. Penceresinin çinili takında **İzzeddin Kılıçarslan** namı okunur idi. Hüsn-ü muhafazası (iyi korunması için) için çok uğraşıldı. Bir türlü para bulunamadı. En sonra biraz tahsisat verildi. Fakat o kadar zedelenmiş idi ki tamiri inşasında evvela yarısı ve sonra tekмили (tamamı) münhedim oldu (yıkıldı). (Resim: 14-15-16)

Kayseri'ye mebanisinden (yapılarından) Sahibiye Medresesi'nin hali ağlanacak derecededir. Hele o cephe-yi münifenin önüne yapılan kulübeler çirkin bir manzara teşkil ediyor. (Resim: 17)

AKŞEHİR

Akşehir'de Taş Medrese'nin kapı cephesi mail-i inhidamdır (yıkılmaya yüz tutmuştur). Ve "tehlikeyi daidir" diye güya tekrar inşa edilmek üzere yıktılar.

(Resim: 16)

۱۶ — فولیه‌دهکی علامه‌الدین کوتشکانک بوسپورتون ایدامدن سوکراکی تکیه.

(Resim: 17)

۱۷ — ایسره ده عصابه مدرسه‌سنانک تالایش سمنته قارش ایپایدیله کوروکور.

(Resim: 18)

۱۸ — آق شهرده عاش مدرسه‌نک قایی جیه‌س، هدم ایپایمزدن اول.

(Resim: 19)

İşlemeli mermerlerden birçoğunun zayı olduğu malumdur. Orası bir hayli seneden beri viranelik olmuştur. En muktedir mimarlarımızdan birinin kavline göre tekrar inşaaı da gayr-i kabil gibidir. (Resim: 18-19)

Yine Akşehir'de seyit Mahmut Hayranî türbe-i şerifesindeki yazılı ve işlemeli, ağaç sandukadan ki enafisi asar-ı islamiyedir, biri sirkat olundu. (Resim: 20)

Aynı tarzda bir sandukada Akşehir kurbunda İbrahim Sultan Türbesi'nden aşırılmıştır.

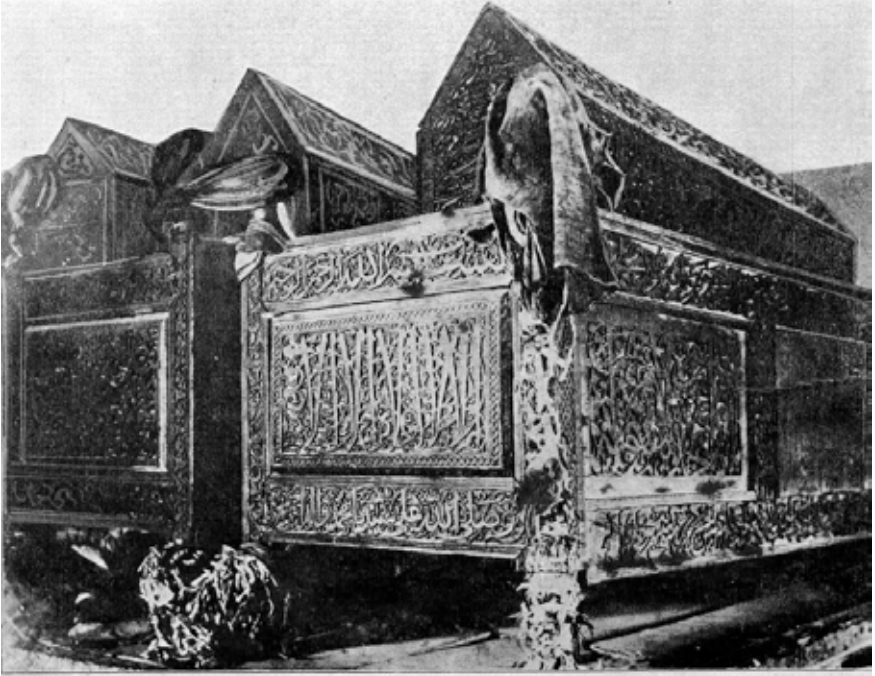
Daha nice böyle misalleri getirmek mümkündür. Bu tahribatın hep kayıtsızlıktan ileri gelmektedir. Her biri bir harika-i sanat denmeye layık olan meban-i aliyemizi her şeyden evvel sebt-i defter ederek tanımaklığımız ve onlara sahip olmağımız lazımdır.

Halbuki taşrada bir acip hal vardır. Ekser cevamii şerifinin ve türbelerin kapıları kilitli durur ve anahtarın kimde olduğu çok kere malum değildir. Mahallede kapı-

۱۹ — آق شهرده عاش مدرسه‌نک قایی جیه‌س، هدم ایپایمزدن سوکرا

(Resim: 19)

۴۰ — آق شهرده سید محمود حیرانی‌نک تربستنده اناس صنعتدن اولان بو اوج صندوقه‌نک بری سرقت ایدیلدی .
Trois sarcophages au mausolée de Hafirani à Ak-Chehir, dont l'un vient d'être volé.

فیمتدار آثار عتیقه مایه من ناصیل محو اولیور ؟

(Resim: 20)

kapı sormak icap eder. Nihayet anahtar sahibinin köyde olduğunu söylerler. Aratmaya ihtiyaç messeder. O adam isterse anahtarını getirir yahut kendi gelmeyip bir kadın veya bir çocuk ile yollar. İnsaf edilirse bu adamları da mazur görmelidir. Zira bunların bir kısmı pir aşkına bir takımı da gü-lünç miktarda aidat ile bu vazife-yi ifa eder. Birçok mebanı de vardır ki kapı kanadı falan hiç yoktur. Metruk ve sahıpsizdirler. İsteyen girer, çıkar taşlarını kaldırır derununu ot ambarı yapar ve kimse bir şey demez.

İşte bu kabilden olarak Mihalcık'ta Karaca Bey Camii şerifi (Resim: 21) ve İzmit körfezinde Hersek Ahmet Paşa camii şerifi ki usulü mimari-yi Osmani için bir emuzectirler. Her ikisi de vi-

۴۱ — میخالجیوئه ازمجه بک جامعته کاردی

(Resim: 21)

rane haline gelmiştir. Bütün Avrupa mimarlarının meftun oldukları Ayasluğ'da Aydınoğlu Camii'nin kapısı dâhilindeki çini-

lere tüfek ile kurşun atarlar ve taşlarını kırarlardı. Kamil Paşa hazretleri Aydın valiliği hengâmında kapı ve pencerelerine demir kapılar yaptırarak binayı bu sefaletten kurtarmış idi.

Bil cümle vilayatta mevcut olan o muazzam hanların ahvali de ayrıca bir meseledir. Bazılarının enkazı hala dağ gibi durur. Bazılarının da taştan kaplamaları ve kapılarının işlemeli tezyinatı soyulmuş olduğundan lisan-ı hal ile inhidamlarına muntazır olurlar. Birkaç sene evvel bir yerde medrese odasının ahır ittihaz olunduğunu ora evkaf memuruna irae etmiştim. Hele mesken ittihaz edilen türbe ve kümbetlerin adedi na-mahduttur.

SAHİBATA

Bazen en büyük bir bina bir adamcağızın eline teslim olunmuştur. Ezcümle Konya'nın müessesat-ı cismaniyesinden olan Sahip Ata Medresesi, koca bir cami, bir türbe, bir zaviye, bir al-i kapı cephesinden mürekkep bir bina meşhurdur. Bir adam yalnız başına bunu nasıl muhafaza edebilir. Filvaki burasıda mükerreren soyuldu. Son vakada telafisi gayri kabil parmaklık şeklinde bir çini pencereyi dışarıdan girip aldılar. İçerideki halıları kaldırdılar. (Resim 22-23)

Bu gibi mebanii mukaddese-i cismaniyeyi geceli gündüzlü hiç olmaz ise iki üç kişi beklemek lazımdır.

Edirne'de Erzurum'da Mardin'de Ahlat'ta, Musul'da, Bağdat'ta, Suriye'de ve Filistin'de elhasıl Asyayı Osmani ile Rume- li'nin her tarafında hatta ta köy-

توریدہ عہدالربیب جامع شریفنک حراب دمنیری

(Resim: 22)

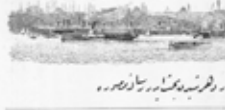
توریدہ عہدالربیب جامع شریفنک منظرہ داخلہ

(Resim: 23)

lerine varıncaya kadar nice bin asar-ı kadimemiz vardır. Bunlardan çoğunun evkafı olup bir takımının da yoktur. Her iki türüsünün muhafazası üzerimize ayn-ı farzdır. Bu babta bir kanun yapılarak hüsn-ü muhafazaları için bir çare-i acil bulunmayacak olursa çok vakit geçmeden mahvları muhakkaktır.

KAYNAKLAR

Halil Ethem, "Asarı Atika-ı Milliyemiz Nasıl Mahv Oluyor" Şehbal, 15 Mart 1327/28 Mart 1911, sy.36 sf. 226-229, 23 resim

شمال

نیز در آن بر سنگ فوله کوزه تکرار انشاسی ده غیر قابل کینده (دم ۱۶ و ۱۹) .
 به گفته سید محمود حیرانی تیره شریفه سنگی باژن و اینده ملی اوج آماج صندوقین که اناس آگار اسلامیه در . بری سرف اولوندی (دم ۱۱) .
 بی طرزده بر صندوقه آنا شهر فرینده ابراهیم سلطان ترمان آتیر شد .

همزمانی سلطان خاقان نامه ۷۸۳ ده انسا اولونوب مثنوی مدرسه . نسبه ایدین بنای تیسک درون و بروی کوندن کونه خراب اولمشده (دم ۱۶) .
 قونیه بو کبی صدمه اش زنده معروض اولان صدر . یک حکیم جامع شریفک اوغرا ایدین اولاکتری بلکه قونیه به بیئلر آرد . کین سه مجلس میلس قونیه دیوکتوریک تکلیفی اوزده اوراسی ایچونیک

نسبه اولونان بنا اولدیتدن ایش اول اوری زینت ایدم . نه عالی بنا اقبسی و طاقاری تکبیل کسه طاشین بیلشده . فوقانی بر مارمسه و ارد .
 پای باشده قارمان اوغل ابراهیم بک ترمسی بول . نیور . بو اینه مملکتکنگتارنده . حریمی و بیجسی و الحاصل درت طرق اشخاصه صایدش . دیورلر . قوجا بنا بر سینی کبی اورکده قاش . اوج درت

۲- حجر قبر کیندی حای شریفی
Les mêmes tombes, aujourd'hui.

۱- قبرانادی قارمان اوغل ابراهیم بک اریسته بر اینه سینی حای
Trois tombes à Carman, il y a quelques ans.

دها ایجه بوک مثار کتیرمککنده . بو تحریبات هیله سیرکنکن ایزی گلکده . هرزی بر خارقه سنل عت درنگه لایق اولان مانی عالی مزی هرشدن اول تیت در ایدمک طایقندز و اوزاره صاحب اولمشدز لاره . حالیکه طدرمه بر حیب حالت وارده . اکثر جوامع شریفه تک و تره تک قایلیری کیدیل طورور

شس یوز غروش تحصیل وردی ایدمه . هبات ایش ایستمن گیش ایدی . او جام امتالیز جین هر ایک برنه صامان چلموردهن بر هراب قائم اولمش ایدی (دم ۱۹، ۱۸، ۱۷) . فقط تحریبات بونکده قلسایوب معلومک قایلرک جینل کریشانی و ایستده قاناریده بر طاقیم ایدی معلومک دوچار احتیاس اولمشده (دم ۱۶، ۱۵) . شیدی جامک ایچی براتین محل کیدیل . حای سادله ریده چالیدی .

یوز ایرا صرف اولونه محافظتس میکنده . حای شو حاله ایکن بیه بر بکمی اولمه بر جوق وقت دها بوک کیدر . اولری بر فیه اختیار اولایه سیدش لوطورور و تره ای رسایه محافظه ایدر ایدی . کین پای کیندمک زمان اختیارک وقت ایشیکس سوپه دیر . فی الواقع تره تک قایستی آیین کورونه اچنده نه

۹- قبرانده بوک بایم شریفه حیرانی اولایه بر حای ایدی
Est original de l'autel de la mosque Bay Hkhan à Konia.

قونیه سوزله سرا بریک احشامات فوق العاده سه سوک بر نشاخولاری علامه دن . کوشکی کابیه بر عال شاهین قاش ایدی . یخروستک جینن ملقه در شاهین قلیج آرسلاک نامی اولفور ایدی . حسن محافظتس ایچون جوق اوغرا شدی . بر دورلر یاره بولنادهی . انسوکرا بر آرز تحصیل و بریدی . فقط او قدر زده نش ایدی که نسیری انشاده اولای یاریس و سوکرا تکمیل مہم اولدی (دم ۱۵، ۱۴، ۱۳) .
 قعره نیایستمن صحابه مدرسه سنک حال آغلانجی درجه در . حله او جنبه شریفه تک اوکته بیلان قولیعلر نه جیر کین بر منظره تشکیل ایدیورا (دم ۱۲) .

قبرانده سلطان خاقان مدرسه سنک عرب اولاده بولان مزی ایدی
La Porte seule de gravure ou relief du sultan Sultan Hatun à Carman.

آثار صیقل اسلامیه تک صیغ تدریجی علی بنده بر فریاد (تعمیرات ۲۲۶ هجری صیقله) .

Antiquités Musulmanes en Danger.

آشپرده طاق مدرسه تک قانی چهسی «مالی اتماسدر و تیکلی عاصمه» عیبه کویا تکرار انسا ایدمک اوزره بیقه بلر . اینده ملی سرمران بر چونک ضایع اولدنی معلومد . اوراسی بر حین سندن عری و برانک اولمشده . تک ملکنر مسار .

اولون نه کیدیکس دها کیرمدهن آرقاداشه آکلانم . او عزین آلین عزارر عاده قزما ایله غدارانه بر سورده لیریش و بیقلش ایدی (دم ۱۷) . بر قانی ایدریشی قاضیغه رسا ایشم .
 یته قارمانده سلاطین آن عهدن چنکین سلطان مراد خان اولک کره تری و قارمان اولشک زوجه

و آخازک کیده اولدنی جوق کره معلومکنده . مجده قانی سوزمن ایشاب ایدر . نهایت آکاختر صاحبک کورده اولدنی سوزلر . آرقاضه احتیاج مس ایدر . اوتم ایستر ایسه آخازکی کینر . یاخود کندی گلویب بر قدرن ویا بر جوق ایله بوللر . اصناف ایدر یسه بو آقملری ده اون کورمیدر . زیرا بونلرک

آثار عتیقه

آثار عتیقه مشرقی آسیای صغیره

(بروز مدنی به خطبه)

یونی آتلاقی ایچون ولایته ایکی سته طرفهده،

حتی بعضی برتر
ایچون بر سته
طرفهده ایکی
دله مین ماری
شولاشیق، عین
مانایی زیارت
ایدوب غوطوب
سراقیری آتیق
و دیان داغلیده
که عینی اشایی
ایتر تخلصدن
تکیریک کفایت
ایدر- آتیهسی

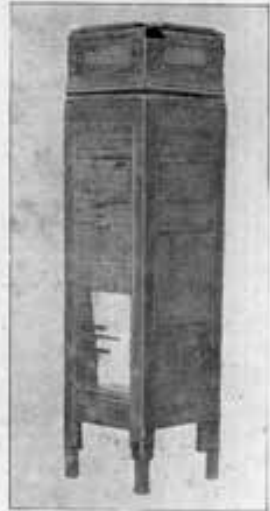
۱- تکیریکه چویشردن پاتان کرانیساق ایتر
Lange en bronze, velle à la mosquée
de Ghelut, près de Constantinople.

اسوال مؤسقی کوزیزیک اوکنه کتیر بیلر:

معارشان سانی اولان تکیریکه جامع شرعی
چواین مصطفی پاشا طرفدن اننا ایتمیر ششدر،
کندیسک، باور سلطان سلم زمانده مصرده وال
ایکن اورادن جامع مذکور ایچون کتیردیکی کرانیها
ایشا میانشده دوت طویق قارمن لویس بوندن ایکی
سه اول سرفک اولوندی، اوزارنده مولک مصریدن
سلطان قاضیه غوریسک اسنی پاشا ایدی. سرفی
شیر آتیه کوسریکره و ضابطیه توریم اولونقی اوزره
فوتور سراقیری اوقاق نظارته سار لازم کلن برتره
تقدیم ایتر ایدم. طیبی بولونامدیر و شیه ایده

۱۰- ایلهنده ایلهده معروض بولمیش کرانی
Mausole de Beh-el-din à Hghta, Konia, qui se
trouve dans un état lamentable.

۴- کتیریکه جامعده چوریکه قایم صحنه سراقیری
Collet à Gros, dans la mosquée de Ghelut.

۵- سیریهده یلی سه اولک مینم اولان کتیریکه
Une tombe à Sivas, élevée il y a cinq ans.

اوتونولدی کتیدی. کیم بیلر، هانسی موزیه، ایلود
آتیهسی معازسته داخل اولشردن: فوق العاده
قیدتن ایشا ایدی، بر دهه یرشه لوقاز (دس ۱۰).
پته مذکور جامع شریفه قیل دیش و آتوز ایله.
مهل مصطفی پاشا طرفدن باشلحه مصرده معمار احمد
اوسته پایدیریش ایکی عدد مصحح شریف ستانویچر
سی چورویوب طور مقدمدن (دس ۱۱).
چوانع شریفهده و تر بارده بر کیسی اسکی خار
و شمعدانلر الان کتیریکه کوزولور. بونترک بعضی
مصر و شام و دیگرری الجزیره مصنوعات تخیسه
و نادره سندن اولوب، تهلکده اولمقاری ازیب سرافت

آگار عتیقه منک حیات حاضرده سنده حزن حاد قیلر

(متالیس یومعهده ۰)
Tristes Evénements dans la Vie Actuelle de nos Chefs-d'œuvre Archéologiques.

معلومیتر. مثلا بر نازیلده نیکماده بر جامع شرعهده
بویه ایکی شمعدانک شول طرفدن رسا سناجیه
فوتور دیشی بر عبور ضابطه استابوله کفرافه اخبار
ایشا بکندن اوقاق نظارته بلراجیه شمعدانلر فور.
ناریش ایدی (دس ۱۲).

سویاس شهری کتیریکه ۶۶۹ نازیلده سلجوقلر
طرفدن ایشا اولونوب و شعله کتیدی، نایبه مشهور
اولان تره لعلده تک محافظتسی ایچون دوت بش بیگ

۶- کتیریکه طرفدن فور کتیریکه
Chaudière antique, servait à cuire
le miel à Nisus.

طولیده تک چوریکه، همان عیسی پاشا طرف تر زارده
اوله بدن اسول عتیقه معمار. بعضی ایچون پتیه مدد اراجه
ایلهده بزرگترین تره سی تک آن مصر قله حسن محافظه
ایدرکن تکن ایکی منورک قادیانی ایچون بوده بیلهده
محمودار (دس ۱۰). نیکمده ۷۴۵ نازیلده ایشا
اولونش ثابت ایشا بر تره دمی عینی مالدین
(دس ۱۰). آتاپولیسک مرکزده قوشیه
و قارمان و تیکمه و فیصریه حوالیسی ک چوق
مبانی طبعی هتوی اولوب بورارده و قوهه کتیکه
اولان نظریات هر بر صورت فوتورده. قارمانه
بش دهه کتیدم. اوراده ان زبانه سویدیکم، و همانته

۷- ب- کتیریکه ایلهنده مانی بر ارا ایلهده
Un mausolee ancien à Nighidi, qui est sur le point
de tomber.

Kamil
Uğurlu

MERHUMU NASIL BİLİRDİNİZ? (9)

HAFİZE HANIM

O, herkesin defterinde “hiç ölmeyecekler” listesinin başındaki kişilerden biriydi.

Dünya tatlısı bir insandı. Tanrı onun güzel yüzünü yaratırken, şekillendirirken hep “gülmeğe üzre” hazırlamıştı. Hep gülerdi.

Alışık olmadığımız bir aile tipiymi Ersoylar. Bir baba vardı, olağanüstüydü. Çocuklarıyla, öyle lâfın gelişi değil, gerçekten arkadaştı. Keman çalardı. Türk musikisine tam vâkıftı. Kızmaz, sinirlenmez bir insandı. Bembeyaz saçlı bir azizdi. Görgüsü ve hayat şekliyle bir doğu aristokratıydı. Tertemiz bir insandı.

Ve Hafize teyze onu tamamlayan, bir başka güzellikti. Bu derece uyumlu bir aile daha görmek mümkün müydü bilmiyorum.

Sevgili kocasının, hayat arkadaşının, dostunun göçüşünden sonra Hafize teyze, ciddi ölçekte sarsıldı. Hazırlıklı değildi. Elbette beklemiyordu böyle bir olayı. Kendine gelemedi.

Sonra en büyük oğlu Hâkim Hayati ona tatsız bir sürpriz hazırlıyordu. Gerçi zaman içinde işaretler veriyordu ama o hiç ona yakıştıramıyordu bu

“genç ölümü”. Yunus’un “özünün göynüdüğü, gök ekini biçer gibi... “dediği genç ölümü oğulcuğuna konduramadı hiç.. Ama kader hükmünü icra etti..

Hafize teyze, o çizgi dışı, çizgi üstü kadını iyice perişan oldu. Saçları bembeyaz oldu.

Çocukları, öteki çocukları da çizginin ötesinde insanlardı. Sevgili Fehmi, Recai, İclâl ve Müjgân onu hep el üstünde tuttular. Anlığın dışında bu azize dostu baş üstünde taşındılar.

Gecenin bir yarısı Maltepe’deki Kısmet Apartmanının kapısını çalabıldık. O saatte kendi evimizin kapısını çalabilmek cesaret isteyen işti. Hâlbuki Hafize Teyzenin kapısı çalınabilirdi. Orası dergâhtı. Candan gülen iki güzel göz sizi candan kabul ederdi. O saatte sonra ışıklar uyandırılır, sofralar hazırlanır, hattâ çiğ köfte bile yoğurulurdu. Orası bir rüya evdi. Kutsal bir mekândı.

Ve o mekânı kutsal kılan, elbette içinde oturanlardı.

Bâzi günler veya konudan lezzet duyacağına inanılan dostların ziyareti esnasında evde o olağanüstü fâsıl kurulurdu. Kürdilihicazkârdan başlayan, hicazla devam eden, uşşak ve hüseyini ile son bulan seçkin bir repertuar ile ailenin her ferdi, bu sanat ortamı içinde mutlaka bir enstrüman çalardı.

Hafize Teyze mi? O, zaman zaman şarkıya katılır, bir eski zaman asili gibi servise yardımcı olur, devamlı tebesüm eder, hayır okurdu.

Şimdi Kısmet apartmanı yerinde duruyor mu bilmiyorum, ama bildiğim o ki artık o fasıllar kurulmuyor olmalı. Çünkü o fasılları doyumsuz kılanlar, artık ne yazık ki burada değiller.

